

प्रेषक : प्रा. नागार्जुन वाडेकर
संचालक, मानव्यविद्या व सा.शास्त्रे विद्याशाखा

विषय : इतिहास शिक्षणक्रम सल्लागार समितीच्या बैठकीचे इतिवृत्त.

जावक क्र. : यचममुवि/मानव्य/२०२५

प्रति : मा. कुलगुरु

दिनांक : ३१.०१.२०२५

इतिहास शिक्षणक्रम सल्लागार समिती बैठकीचे इतिवृत्त

मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखेमार्फत राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार विकसित करण्यात येत असलेल्या इतिहास (बी.ए. ऑनर्स) पदवी तसेच एक वर्ष आणि दोन वर्षांच्या पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रमाचा अभ्यासक्रम निश्चित करण्याकरिता मा. कुलगुरु यांचे मान्यतेनुसार गठीत राज्यस्तरीय शिक्षणक्रम सल्लागार समितीची बैठक दि. २७ ते २९ जानेवारी २०२५ दरम्यान विद्यापीठ मुख्यालयात आयोजित करण्यात आली होती.

सदर बैठकीस खालील विषयतज्ञ उपस्थित होते.

१. प्रा. नागार्जुन वाडेकर, संचालक, मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा, य.च.म.मु विद्यापीठ, नाशिक.
२. प्रा. उमेश बगाडे (सेवानिवृत्त प्राध्यापक), डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.
३. प्रा. किशोर गायकवाड, इतिहास व मानवशास्त्र विभाग, मिझोराम विद्यापीठ, ऐझॉल.
४. प्रा. जगदीश सोनवणे, इतिहास विभाग, कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, सोनई (जि. अहमदनगर).
५. डॉ. संजय खरात, शैक्षणिक संयोजक, मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा, य.च.म.मु विद्यापीठ, नाशिक.

सदर बैठकीत चर्चेअंती पुढील निर्णय घेण्यात आले :-

१. इतिहास (बी. ए. ऑनर्स) पदवी शिक्षणक्रमातील अभ्यासक्रम संरचनेबाबत चर्चा करण्यात येऊन त्यात NEP, २०२० नुसार प्रथम, द्वितीय, तृतीय आणि चतुर्थ वर्ष यामधील अभ्यासक्रमांची चर्चा झाली. यात प्रत्येकी एक श्रेयांकाची १६४ पुस्तके विकसित करावी लागतील.
२. इतिहास (बी. ए. ऑनर्स) पदवी शिक्षणक्रमातील अभ्यासक्रम संरचनेबाबत चर्चा करण्यात येऊन त्यात NEP, २०२० नुसार एक ते आठ सत्रांच्या अभ्यासक्रमांतील पुस्तकांची शिर्षके, घटकांची शिर्षके निश्चित करण्यात आली.
३. इतिहास (एक वर्ष) पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रमातील दोन्ही सत्रांतील ११ अभ्यासक्रम निश्चित करण्यात आले. त्यातील प्रत्येकी एका श्रेयांकाची ४२ पुस्तके आणि त्यातील घटक निश्चित करण्यात आले.
४. इतिहास (दोन वर्ष) पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रमातील चार सत्रांच्या अभ्यासक्रमांतील पुस्तके आणि घटक निश्चित करण्यात आले.
५. NEP, 2020 नुसार इतिहास पदवी शिक्षणक्रमाच्या वरील सर्व पुस्तकांचे लेखन, संपादन तसेच पुढील संपादकीय संस्कार तातडीने करून घ्यावे असे निश्चित करण्यात आले.

मा. कुलगुरु कार्यालय
य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
अंतर्गत आवक क्र.: २०१३१७
दि. २१/०१/२०२५

इतिहास पदवी (बी.ए. हॉनर्स) शिक्षणक्रम संरचना (चार वर्ष)

Illustrative Credit distribution structure for 3 / 4 year Honors/ Honors with Research Degree Program with Multiple Entry & Exit options

Semester	Major		Minor GENERIC (for other faculty) /for Basket	Open Elective (GENERIC) (for OTHER faculty) for Basket	VSC, SEC, VSEC	AEC, VEC, IKS	OJT, FP, CEP, CC, RP	Cum. Cr./ Sem.	Degree/ Cum Cr.
	Mandatory	Electives							
I Sem.	(4CP) भारतातील स्वातंत्र्याची चळवळ (2CP) मराठ्यांचा इतिहास			(2CP) आधुनिक इतिहासातील राजकीय आणि धार्मिक संकल्पना (2CP) आधुनिक इतिहासातील सामाजिक आणि आर्थिक संकल्पना	(2CP) *VSC ऐतिहासिक वारसाचा अभ्यास (2CP) *SEC ऐतिहासिक वारसाचे जतन आणि संवर्धन	(2CP) *AEC Communication skills in English (2CP) *VEC Indian Constitution (2CP) *IKS	(2CP) *CC, RP	22	
II Sem.	(4CP) आधुनिक जगाचा इतिहास (2CP) पुरातत्त्वविद्या		(2CP) भारताची परिकल्पना	(2CP) भारतातील प्रबोधन चळवळ (2CP) भारतातील समाजसुधारणेचा विचार आणि फलश्रुती	(2CP) VSC महाराष्ट्रातील ऐतिहासिक पर्यटन (2CP) SEC महाराष्ट्रातील लोकजीवन आणि संस्कृती	(2CP) AEC Communication skills in English (2CP) VEC Environment	(2CP) CC, CC,	22	
Cum. Cr.	12		2	2+2+2+2	2+2+2+2	2+2+2+2+2	2+2	44	UG Cer tifi cate 44

Award of UG Certificate in Major with 40-44 credits & an additional 4 credits core NSQF course/ Internship OR Continue with Major and Minor

Semester	Major		Minor GENERIC (for other faculty) /for Basket	Open Elective (GENERIC) (for OTHER faculty) for Basket	VSEC	AEC, VEC, IKS	OJT, FP, CEP, CC, RP	Cum. Cr./ Sem.	Degree/ Cum Cr.
	Mandatory	Electives							
III Sem.	(4CP) प्राचीन भारताचा इतिहास (प्रारंभापासून मौर्य काळापर्यंत) (4CP) प्राचीन भारताचा इतिहास (मौर्योत्तर काळ ते इ. स. १००० पर्यंत)		(4CP) प्राचीन भारतातील स्थित्यंतरे	(2CP) महाराष्ट्राची परिकल्पना	(2CP) VSC वरतुसग्राहलयशास्त्र आणि अभिलेखागार व्यवस्थापन	(2CP) AEC MIL (Marathi/Hindi/Uru / Pali)	FP (2CP) CC (2CP)	22	UG Diplo ma 88
IV Sem.	(4CP) मध्ययुगीन भारताचा इतिहास (4CP) भारताचा धार्मिक इतिहास		(4CP) मध्ययुगीन इतिहासातील स्थित्यंतरे	(2CP) शिवाजी आणि शिवकाळ	(2CP) SEC पुरावस्तू व स्थापत्य ओळखण्याची तंत्रे	(2CP) AEC MIL (Marathi/Hindi/Uru / Pali)	(2CP) *CEP (2CP) CC	22	
Cum. Cr.	28		10	12	8+4	8+4+2	8+4	88	

Exit Option: Award of UG Diploma in Major and Minor with 80-88 credits and an additional 4 credits core NSQF course/ Internship OR Continue with Major and Minor

Semester	Major		Minor GENERIC (for other faculty) /for Basket	Open Elective (GENERIC) (for OTHER faculty) for Basket	VSC, SEC, VSEC	AEC, VEC, IKS	OJT, FP, CEP, CC, RP	Cum. Cr./Sem.	Degree/Cr.
	Mandatory	Electives							
V Sem	(4CP) इतिहास: तत्व आणि व्यवहार (4CP) प्राचीन भारताचा सामाजिक व आर्थिक इतिहास (2CP) मध्ययुगीन भारतातील संस्था आणि संकल्पनेचा इतिहास	(4CP) स्वातंत्र्योत्तर भारताचा इतिहास OR (4CP) आधुनिक युरोपचा इतिहास	(4CP) आधुनिक भारतातील स्थित्यंतरे		(2CP) VSC इतिहासलेखन तंत्र आणि व्यवहार		(2CP) FP / CEP	22	UG Degree 132
VI Sem	(4CP) आशियाखंडातील राष्ट्रांचा उदय व विकास (4CP) आधुनिक भारताचा सामाजिक व आर्थिक इतिहास (2CP) भारतातील इतिहासलेखनाच्या परंपरा व प्रवाह	(4CP) भारतातील कला व स्थापत्याचा इतिहास OR (4CP) आधुनिक क्रांती युगा	(4CP) भारतीय तत्त्वज्ञानाचा इतिहास				(4CP) OJT	22	
Cu Cr.	48	8	18	12	12+2	8+4+2	8+6+4	132	

Exit option: Award of UG Degree in Major with 120-132 credits OR Continue with Major and Minor

Semester	Major		Minor GENERIC (for other faculty) /for Basket	Open Elective (GENERIC) (for OTHER faculty) for Basket	VSC, SEC, VSEC	AEC, VEC, IKS	OJT, FP, CEP, CC, RP	Cum. Cr./ Sem.	Degree/ Cum Cr.
	Mandatory	Electives							
VII Sem.	(4CP) प्रारंभिक भारत सहाय्या .स.इ) (शतकापर्वत (4CP) भारतातील राजकीय व्यवस्था (4CP) आधुनिक जग १ - (2CP) प्राचीन इतिहासकार	(4CP) इतिहासाच्या सहाय्यकारी शाखांची पद्धती आणि उपयोजन किंवा (4CP) आधुनिकपूर्व जगाचा इतिहास-१	(4CP) संशोधन पद्धती (4)(RM)					22	UG Honors Degree 176
	(4CP) संरजामशाहीच्या काळातील भारत (इवे ते ८वे शतक) (4CP) भारतातील आर्थिक जीवनातील स्थित्यंतरे (4CP) आधुनिक जग २ - (2CP) मध्ययुगीन इतिहासकार	4CP) इतिहासाची उपयोजित क्षेत्रे किंवा (4CP) आधुनिकपूर्व जगाचा इतिहास-२					(4CP) FP क्षेत्रीय प्रकल्प	22	
Cum Cr.	14+14=25	4+4=8	04				04	132+4 4	176

इतिहास पदव्युत्तर पदवी (एम.ए.) शिक्षणक्रम संरचना (एक वर्ष)

Semester	Major		Minor GENERIC (for other faculty) /for Basket	Open Elective (GENERIC) (for OTHER faculty) for Basket	VSC, SEC, VSEC	AEC, VEC, IKS	OJT, FP, CEP, CC, RP	Cum. Cr./ Sem.	Degree/ Cum Cr.
	Mandatory	Electives							
I	(4CP) इतिहास लेखनशास्त्र (4CP) आधुनिक भारताचा इतिहास (4CP) भारताचा सामाजिक इतिहास (2CP) आधुनिक इतिहासकार	(4CP) भारतीय इतिहासाचे नवे आयाम किंवा (4CP) दक्षिण मोलार्थाचा इतिहास					(4CP) संशोधन प्रकल्प (RP)	22	PG Degree After 4 Year UG 220
	(4CP) राष्ट्रवादी चळवळीचा इतिहास (4CP) जनचळवळीचे युगा (4CP) महाराष्ट्राचा इतिहास	4CP) समकालीन भारत किंवा (4CP) आधुनिक आशियाचा इतिहास					(6CP) संशोधन प्रकल्प (RP)	22	
Cu Cr.	14+12=26	4+4=8	04				10	44+17 6	220

<https://hnedu.maharashtra.gov.in/Main/KnowledgeSharingDownload>

Vocational Skills Courses (VSC), Skill Enhancement Courses (SEC), Vocational and Skill Enhancement Courses (VSEC) / Ability Enhancement Courses (AEC), Value Education Courses (VEC), Indian Knowledge System (IKS) / On Job Training (OJT), Field Project (FP), Community Engagement and Service (CEP), Co-curricular (CC), Research Project (RP)

सत्र (सत्र वर्ष)

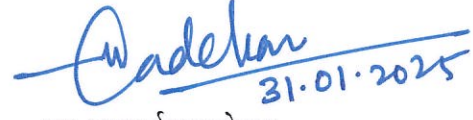
2 Yr PG	Level	Sem. 2 Yr	Major		RM	OJT/FP	RP	Cum. Cr.	Degree
			Mandatory	Elective					
I	6.0	Sem. I	(4CP) प्रारंभिक भारत (शतकापर्यंत सहज्या.स.इ) (4CP) भारतातील राजकीय व्यवस्था (4CP) आधुनिक जगभाग १ - (2CP) प्राचीन इतिहासकार	(4CP) इतिहासाच्या सहाय्यकारी शाखांची पद्धती आणि उपयोजन किंवा (4CP) आधुनिकपूर्व जगाचा इतिहास-१ (4CP)	(4CP) संशोधन पद्धती (RM)			22	PG Diploma (after 3Yr Degree)
		Sem. II	(4CP) संरजामशाहीच्या काळातील भारत दवे ते ८वे) (शतक (4CP) भारतातील आर्थिक जीवनातील स्थित्यंतरे (4CP) आधुनिक जगभाग २ - (2CP) मध्ययुगीन इतिहासकार	(4CP) इतिहासाची उपयोजित क्षेत्रे किंवा 11) आधुनिकपूर्व जगाचा इतिहास-२ 4)CP	(4CP) क्षेत्रीय प्रकल्प) FP		22		
		Cum. Cr. PG Diploma	28	8	4	4	-	44	
Exit option: PG Diploma (44 Credit) after Threer Tier UG Degree									
II	6.5	Sem. III	(4CP) इतिहास लेखनशास (4CP) आधुनिक भारताचा इतिहास (4CP) भारताचा सामाजिक इतिहास (2CP) आधुनिक इतिहासकार	(4CP) भारतीय इतिहासाचे नवे आयाम किंवा (4CP) दक्षिण गोलाधर्माचा इतिहास			(4CP) संशोधन प्रकल्प (RP)	22	PG Degree (after 3 Yr UG or 4Yr UG)
		Sem. IV	(4CP) राष्ट्रवादी चळवळीचा इतिहास (4CP) जनचळवळीचे युग (4CP) महाराष्ट्राचा इतिहास	(4CP) समकालीन भारत किंवा (4CP) आधुनिक आशियाचा इतिहास			(6CP) संशोधन प्रकल्प (RP)	22	
		Cum. Cr. For I Yr PG Degree	28	8	4	4		44	
Cum. Cr. For 2 Yr PG Degree			54	16	4	4	10	88	

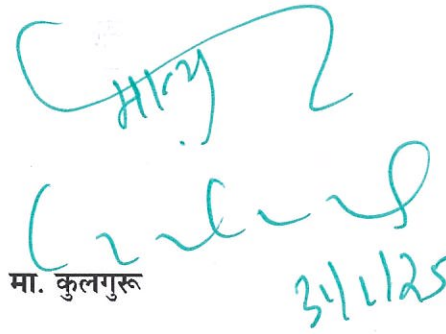

डॉ. संजय खरात
शैक्षणिक संयोजक (इतिहास),
मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा.

प्रा. नागार्जुन वाडेकर
संचालक,
मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा.

प्रति,
मा. कुलगुरू
महोदय,

बी.ए. इतिहास ऑनर्स पदवी शिक्षणक्रमातील प्रथम, द्वितीय, तृतीय आणि चतुर्थ तसेच एक वर्ष आणि दोन वर्षांच्या पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रमाचा पाठ्यक्रम निश्चित करण्याकरिता घेण्यात आलेल्या शिक्षणक्रम सल्लागार समितीच्या बैठकीच्या सविस्तर इतिवृत्तास मान्यता मिळावी, ही विनंती.

प्रा. नागार्जुन वाडेकर
संचालक,
मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा

मा. कुलगुरू
31/1/25